

УДК 304.442

**ПЕРФОРМАТИВНІ ТА СЦЕНІЧНІ МИСТЕЦТВА
У СИСТЕМІ КУЛЬТУРНИХ І КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ УКРАЇНИ**

Олена Коваленко (Хурсіна),
кандидат мистецтвознавства,
провідний науковий співробітник, куратор Форуму
«Креативні індустрії. Українська модель»,
Національний центр театрального мистецтва імені Леся Курбаса,
Володимирська, 23-В, Київ, Україна, 01034
Cium_forum@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3475-951X

Актуальність теми кореляції культурних і креативних індустрій України з європейською й світовою практикою зберігатиметься доволі тривалий період. Причин цьому немало. Вочевидь, в основі такого природного процесу – накопичення розбіжностей у трактуваннях тих чи інших понять, термінології, означень надзвичайно різних культурних явищ – лежить непроста природа самих креативних і культурних індустрій (ККІ). На сьогодні вона має свої особливості не тільки в різних теоретичних системах, методологічних підходах, наближеності (віддаленості) від виробничих і бізнес-процесів, але й у повсякденній культурній практиці кожної окремої країни. Формування власного «профілю» культурних і креативних індустрій країни, кожного регіону, культурного феномену зумовлене багатьма фундаментальними факторами. Серед них тягла, багатовікова культурна традиція, що формує ментальні підвалини й водночас готує підґрунтя для сучасних і майбутніх тектонічних культурних зсувів. Водночас надвелика кількість повсякденних викликів пов'язана з реальними творчими долями, активними творцями культурних цінностей. Розмаїття методів ККІ породжене особливими локальними соціально-культурними ситуаціями, необхідністю «тут і тепер» вирішувати нагальні потреби митців, формувати сталі екосистеми їхньої підтримки та розвитку. З іншого боку, не менш нагальним є завдання ККІ постійно розширювати практики занурення культурних процесів у повсякденне життя соціуму, спільного й автономного дер-

жавного й приватного способів співіснування. Цей надскладний комплекс проблем і диктує непрості алгоритми досліджень ККІ.

Ключові слова: перформативні мистецтва, креативні індустрії, культурні індустрії.

1. Перформативні й сценічні мистецтва у законодавчих системах.

Визначення «перформативні та сценічні мистецтва» у законодавчому полі України «де-юре» – не існує. «Де-факто» цією термінологією послуговується креатура УКФ з м'якої подачі європейських менторів. Вочевидь, бачення цього поняття у законодавців та кураторів культури мають деякі розбіжності.

Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про культуру»» подає визначення поняття креативних індустрій як видів економічної діяльності, «метою яких є створення доданої вартості і робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їхні продукти і послуги є результатом індивідуальної творчості». Одразу варто звернути увагу на те, що у вітчизняному законодавстві закріпленими є, власне, «креативні індустрії», що деяким чином відрізняє підхід від більш розповсюдженого світового за формулою про «культурні та креативні індустрії». А втім, розбіжності важливі.

Поняття природної доданої вартості й економічне поняття доданої вартості теж дещо відрізняються. Фахівці пропонують розглядати як абсолютну, так і відносну додану вартість. Яка ж із них належить сфері креативних індустрій?

Інша важлива складова поняття – створення робочих місць. Очевидно, робочі місця утворюються за економічними законами країни, суголосно яким у нашій ситуації їхні джерела продукування розподіляються на «самозайнятих» та МСП. Великий бізнес має своє бачення й принципи роботи з креативним сектором.

Рухаючись вглиб проблематики, законодавці визнали за доцільне зробити одразу наступний крок – визначити сфери діяльності креативних індустрій. І тут виникає нагода «знайти» серед них принаймні «сценічні мистецтва».

Так у переліку КВЕДів бачимо наступні:

90.01 Театральна та концертна діяльність;

90.02 Діяльність щодо підтримання театральних і концертних заходів;

90.03 Індивідуальна мистецька діяльність тощо.

Клас «театральна та концертна діяльність» (90.01) у сфері креативних індустрій України містить у собі:

- постановку театральних вистав, концертів і оперних або балетних спектаклів, танцювальних та інших сценічних виступів;
- діяльність груп, цирків або труп, оркестрів і ансамблів;
- діяльність самостійних артистів, як-от актори, танцюристи, музиканти, лектори або оратори.

Видається важливим в обраному контексті відчутти різницю між «виставою», «спектаклем» і «сценічним виступом». Особливо важливо це для практиків сценічного й перформативного мистецтва. Так, визначення терміну «вистава» звучить як «публічне виконання театральної постановки» (Закон України Про театри і театральну справу). Пошук визначення поняття «сценічний виступ» і «спектакль» у законодавчих документах виявився доволі проблематичним, натомість теоретичними питаннями «сценічного виступу» опікувалися, зокрема, дослідники виконавської майстерності (Єременко, 2019).

Фактом лишається те, що сучасні лектори й оратори (у тому числі й коучі, й бізнес-тренери тощо) й справді можуть іноді бути прирівняні до категорії «самостійних артистів».

До класу «Діяльність щодо підтримання театральних і концертних заходів» (90.02) законодавчо включено «діяльність із технічної підтримки живих театральних вистав, концертів, опери, танців або інших сценічних виступів:

- діяльність режисерів, продюсерів, художників-оформлювачів і декораторів сцени, інженерів з освітлювання тощо.

Цей клас також передбачає:

- діяльність продюсерів або підприємців у сфері мистецтва з визначеними приміщеннями або без них» (Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій, 2019).

Як бачимо, поняття «перформативність», як і раніше, не фігурує у законодавчому полі. Натомість діяльність продюсерів і режисерів прирівняні одна до одної й розміщені поруч із діяльністю декораторів сцени, художниками-оформлювачами й інженерами з освітлювання.

Більш ширшою є класифікація розділу «Індивідуальна мистецька діяльність» (90.03), що включає:

- «діяльність незалежних митців, таких як скульптори, художники, мультиплікатори, гравери, офортисти тощо;

- діяльність індивідуальних письменників, у т.ч. таких жанрів, як фантастика, технічна література тощо;
- діяльність незалежних журналістів;
- реставрацію творів мистецтва, таких як картини тощо.

Цей клас також включає:

- виготовлення унікальних виробів народного художнього промислу, які мають художнє, історичне, етнографічне значення;
- створення копій з полотен професійними художниками;
- написання сценаріїв кінофільмів» (Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій, 2019).

Як і раніше, лишається відкритим питання законодавчої підтримки виходу сценічного й перформативного мистецтва в он-лайн. Спеціалісти вважають за можливе вираховувати внесок креативних індустрій у ВВП країни, відсоток зайнятих у цій сфері, кількість підприємств, їх оборот тощо (Коваленко-Хурсіна, 2019). Але поки що у повному обсязі це видається проблематичним. Свідченням того, що законотворчий процес навколо питань культури й культурного розвитку країни триває й триватиме надалі є розгляд нового Проекту «Закону про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг». Його внесла на розгляд Верховної Ради голова прес-офісу партії «Слуга народу», експерт з комунікацій та медіаконсалтингу.

2. Перформативні й сценічні мистецтва у виконавчих системах.

Дотримуючись заявлених позицій, УКФ зупинився на восьми секторах культури, які зголосився фінансувати з бюджету країни. Серед них «візуальне мистецтво, аудіальне, аудіовізуальне, мода й дизайн, література й видавнича справа, культурна спадщина, культурні й креативні індустрії та, власне, перформативне і сценічне мистецтво. У складі останнього були заявлені такі види мистецтв як театр (опера й мюзикл включно), цирк, балет, танець, перформанс і гешпінг. Але класифікація, запропонована УКФ, імовірно є рамковою і передбачає, що будь-який проект у межах performing arts, прописаний відповідно до вимог УКФ і вчасно поданий на розгляд, міг отримати фінансування від держави» – зазначає фахівець (Головненко, 2019). Утім, протиріччя закладене й тут.

Відповідно до схеми розподілу культурних і креативних індустрій, запропонованої європейським ресурсом Креативна Європа в Україні, до складу

перших входять сценічне мистецтво, аудіовізуальне мистецтво, аудіальне мистецтво, література та видавнича справа, мода, дизайн, перформативне мистецтво. До складу другого (креативних індустрій), відповідно, – фестивалі й заходи, інновації, креативне підприємництво (Конкурс Проекти міжнародної співпраці, 2019).

Отже, перформативні і сценічні мистецтва є складовою культурних індустрій, або індустрій першого кола – таких, що створюють культурний продукт на основі традиційних видів мистецтв і мистецьких активностей.

До переліку «гравців» сфери перформативних і сценічних мистецтв, об'єднаних в одну групу, входять такі різні за можливостями, обсягами витрат, оборотами оператори, як громадські організації (ГО), товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ), фізичні особи-підприємці (ФОП), благодійні організації, комунальні, державні організації, органи місцевого самоврядування, творчі спілки, спілки об'єднань громадян тощо. Це не може не впливати на необхідність розвитку більш тонкого інструментарію розподілу державних коштів.

Відповідний аналіз розподілу грантової допомоги від УКФ за 2018-рік показав такі результати:

Статистика сектору перформативного і сценічного мистецтва за організаційно-правовою формою

Пріоритет	Подано	Реалізовано
Громадські організації	21	12
Комунальні організації	20	10
Фізичні особи-підприємці	12	8
Товариства з обмеженою відповідальністю	11	6
Державні організації	7	3
Благодійні організації та об'єднання	4	1
Органи місцевого самоврядування	2	0
Творчі спілки, інші професійні організації	1	1
Спілки об'єднань громадян	1	0

«За класифікацією конференції ООН з торгівлі й розвитку (ЮНКТАД), до культурних і креативних індустрій належать: традиційна культура (ремесла, народне мистецтво, фестивалі), культурні пам'ятки (музеї, виставки,

бібліотеки, археологічні локації), аудіовізуальні медіа (кіно, ТБ, радіо), цифрові медіа (відеоігри, програмне забезпечення і т. п.), сценічне й образотворче мистецтва. У Великій Британії, що має чи не найбільший з-поміж країн світу досвід розвитку креативної економіки, цю галузь формують 13 секторів: реклама; ринок сучасного мистецтва й антикваріату; ремесла; дизайн; мода; кіно й відео; інтерактивне дозвілля та програмне забезпечення; музика; перформативні мистецтва; видавнича справа; програмне забезпечення та комп'ютерні послуги; ТБ і радіомовлення. Водночас у Польщі галузь культурних і креативних індустрій умовно поділена на 15 секторів: рекламу, архітектуру, мистецтво, ремесла, дизайн, моду, кіно/відео, видавничу справу, наукові дослідження й технології, програмне забезпечення, ігри (цифрові інтерактивні), ТБ/радіо, комп'ютерні ігри.

В Україні, згідно із законодавством, до культурних і креативних індустрій відносять художні промисли, візуальні мистецтва, сценічні мистецтва, літературу, ЗМІ, аудіовізуальне мистецтво, дизайн і моду, архітектуру й урбаністику, рекламу, музейну справу, комп'ютерне програмування, консультування з питань інформатизації та навіть дослідження й експериментальні розробки у сфері суспільних і гуманітарних наук. Тож варто зауважити, що культурний продукт, створений за підтримки Українського культурного фонду представниками сектору культурних і креативних індустрій, не відображає усієї потенціальної різноманітності» (Чорна, 2019).

Європейські дослідники також звертають увагу на природні складнощі розвитку ККІ. Зокрема, «П'єр Луїджі Сакко нагадує про необхідність приділяти належну увагу нематеріальним результатам діяльності сектору культури: добробуту, сталому розвитку, інноваціям, місцевій самобутності та соціальній єдності. Однак традиційний сектор культури часто опирається цій зміні способу мислення. Навіть для багатьох підприємців і компаній сектору, для яких вигода є однією з умов та цілей (наприклад, для музики, аудіовізуальної реклами, медіа та ЗМІ, ІТ, дизайну й архітектури), ККІ й надалі є поняттям з «дивними» цілями і завданнями, які вони не поділяють і до якого вони не бачать сенсу належати» (Сакко, 2011).

Утім, також важливо зауважити: у вітчизняний перелік видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій, не ввійшов Клас 74.90, до якого належить «Інша професійна, наукова та технічна діяльність, н.в.і.у.», який, окрім інших, містить у собі «діяльність агентів і агентств від імені фізичних осіб, що зазвичай беруть пайову участь у створенні продукту

кіноіндустрії, театральних постановках, або в іншому розважальному бізнесі та спортивних заходах або виданні книг, ігор, творів мистецтва та фотографії разом із видавцями, продюсерами тощо» (Про затвердження видів економічної діяльності). Тобто, по суті, – базові гравці сектору. Адже вводити результати діяльності сфери культури до ВВП у переважній більшості випадків мають саме продюсери, агенти, агентства etc.

Отже, підсумовуючи сказане, очевидною потребою лишається всебічне вивчення всіх секторів культурних і креативних індустрій України з метою систематизації їхнього розвитку з використанням досвіду європейських і світових ККІ. Також лишається актуальною стратегія узгодження законодавчих ініціатив із кураторством сектору культури, розбудови дружньої екосистеми для культурних і креативних індустрій у кожному регіоні країни.

Список посилань

- Головненко, А. (2019, Липень 10). Перформативне сценічне мистецтво за підтримки УКФ. *Український культурний фонд*. Відновлено з <https://uaculture.org/texts/performatyvne-i-sczenichne-mystecztvo-zapidtrymkyukf-u-2018-roczy/>
- Закон України Про театри і театральну справу (2005). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2605-15#Text>
- Додаток до розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 р. № 265-р «Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій» (2019). Відновлено з <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhnoyi-diyalnosti-yaki-nalezhat-do-kreativnih-industrij>
- Єременко, О. (2019). Формування сценічної виконавської компетентності магістрів музичного мистецтва: теоретичний аспект. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, 1–2 (13–14), 249–255.
- Коваленко-Хурсіна, О. (2019). Русійна сила креативних індустрій в українській культурній ситуації. *Курбасівські читання: наук. вісник*, 14, 9–14.
- Конкурс «Проекти міжнародної співпраці» (2019). Відновлено з https://www.youtube.com/watch?v=qVSKO1_8xZU
- Чорна, М. (2019, Жовтень 15). Культурні та креативні індустрії. *Український культурний фонд*. Відновлено з https://uaculture.org/texts/kulturni-ta-kreatyvni-industriyi-zapidtrymkyukf-u-2018-roczy/#_ftnref1
- Sacco, P.-L. (2011, April). Culture 3.0: A new perspective for the EU 2014-2020 structural funds programming. *EENC Paper*. Відновлено з: <http://www.interarts.net/descargas/interarts2577.pdf>

References (translated and transliterated)

- Chorna, M. (2019, October 15). Kulturni ta kreatyvni industrii [Cultural and Creative Industries]. *Ukrainskyi kulturnyi fond [Ukrainian Cultural Foundation]*. Retrieved from https://uaculture.org/texts/kulturni-ta-kreatyvni-industriyi-zapidtrymkyukf-u-2018-roczy/#_ftnrefl. [in Ukrainian] (access March 10, 2021).
- Dodatok do rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 kvitnia 2019 r. № 265-r «Pro zatverdzhennia vydiv ekonomichnoi diialnosti, yaki nalezhat do kreatyvnykh industrii» [Annex to the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of April 24, 2019 № 265-r «On Approval of Types of Economic Activities that belong to the Creative Industries] (2019). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhnoyi-diyalnosti-yaki-nalezhat-do-kreativnih-industrij> [in Ukrainian] (access March 10, 2021).
- Holovenko, A. (2019, July 10). Performatyvne stsenichne mystetstvo za pidtrymky UKF [Performative and Stage Arts with the Support of UKF]. *Ukrainskyi kulturnyi fond [Ukrainian Cultural Foundation]*. Retrieved from <https://uaculture.org/texts/performatyvne-i-sczenichne-mystecztvo-zapidtrymkyukf-u-2018-roczy/> [in Ukrainian] (access March 10, 2021).
- Konkurs «Proekty mizhnarodnoi spivpratsi» [The Competition «International Cooperation Projects»] (2019). Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=qVSKO1_8xZU [in Ukrainian] (access March 10, 2021).
- Kovalenko-Khursina, O. (2019). Rushiina syla kreatyvnykh industrii v ukrainskii kulturnii sytuatsii [The driving force of Creative Industries in the Ukrainian cultural situation]. *Kurbasivski chytannia: nauk.visnyk [Kurbas readings: scientific bulletin]*, 14, 9-14 [in Ukrainian].
- Sacco, P.-L. (2011, April). Culture 3.0: A new perspective for the EU 2014-2020 structural funds programming. *EENC Paper*. Retrieved from <http://www.interarts.net/descargas/interarts2577.pdf> (access March 10, 2021).
- Yeremenko, O. (2019). Formuvannia stsenichnoi vykonavskoi kompetentnosti mahistriv muzychnoho mystetstva: teoretychnyi aspekt [The Formation of Stage Performance Competence of Masters of Musical Art: Theoretical Aspect]. *Aktualni pytannia mystetskoï osvity ta vykhovannia [Actual issues of Art Education and Upbringing]*, 1-2 (13-14), 249-255 [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy Pro teatry i teatralnu spravu [The Law of Ukraine On Theaters and Theater Business] (2005). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2605-15#Text> [in Ukrainian] (access March 10, 2021).

**PERFORMING AND STAGE ARTS
IN THE SYSTEM OF CULTURAL
AND CREATIVE INDUSTRIES OF UKRAINE**

Olena Kovalenko (Khursina),
PhD, leading researcher, the curator of the Forum
«Creative Industries. The Ukrainian Model»,
The Les' Kurbas National Centre for Theatre Arts,
Kyiv, Ukraine

The urgency of this topic lies in the urgent need to structure the cultural and creative industries of Ukraine in accordance with European and world standards on the one hand. And with the peculiarities of local culture – on the other. The subject of this study is the performing and performing arts in the system of creative industries of the country. The main task is to focus researchers' attention on finding a niche for the performing and performing arts that would be equally in tune at the legislative and executive levels.

To date, this balance, unfortunately, has not been achieved. Theoretical vagueness, vagueness of terminological apparatus, uncertainty of concepts are characteristic of the Ukrainian cultural situation, but similar problems exist in the world cultural industry. The need to find the right solutions is growing every day. Cultural researchers should play an important role in the process of stabilization, formation of sustainability of cultural development, and finding fair interactions between the state and cultural sectors. But for this, precise social tools must be developed, extensive opinion polls must be conducted, the causes of the imbalance must be analyzed, and ways out of the contradictions must be worked out.

This paper analyzes the definitions of performing and stage arts and creative industries in the legislative field of Ukraine. Also found differences in legal interpretations with an understanding of the problem by cultural curators who work directly with the sector of creative and cultural industries, are engaged in the allocation of grants for the development of the industry from the state budget.

Keywords: performing arts, creative industries, cultural industries.

Стаття надійшла до редколегії 14.03.2021.